

Розділ 1

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА EDUCATION. PEDAGOGY

Гомоляко Р.А.,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДИХ ПЕДАГОГІВ

Поняття «молодий педагог» не має чіткого визначення. У багатьох західних країнах поняття «вчитель-початківець» (noviceteacher) та «новий вчитель» (newteacher) є синонімами, що вживаються на позначення випускника закладу вищої освіти, який розпочинає повноцінну педагогічну діяльність. В Україні нині категорія «молодий учитель» часто співвідноситься із віковим періодом «молодість», який, на думку науковців, охоплює період життя від закінчення юності (18–23 роки) до 30 років. Інші джерела зазначають, що молодий педагог закладу загальної середньої освіти – це педагогічний працівник, який є студентом або випускником закладу вищої педагогічної освіти, що приступає до професійної діяльності за отриманою спеціальністю і володіє практичним досвідом і стажем роботи за обраною спеціальністю не більше трьох років [2]. Проте, незважаючи на ці істотні відмінності щодо визначення понять, молоді вчителі в Україні є категорією фахівців, які розпочинають самостійну професійну діяльність після закінчення закладу вищої освіти – і для них є необхідним постійний професійний розвиток та опанування нових практичних навичок.

Останніми роками проблеми професійно-творчого розвитку молодих педагогів набувають все більшої ваги, адже саме вчитель не має права ніколи зупинитися у своєму розвитку, повинен постійно збагачувати свої знання і розвивати професійні здібності. Під професійно-творчим зростанням слід розуміти розвиток особистості педагога протягом його професійного життя, що веде до його становлення як професіонала своєї справи та кваліфікованого спеціаліста певного напрямку [1]. Важливим є також компетентність педагога, яка визначається не просто як сума знань і умінь, а характеризує вміння людини мобілізувати отримані знання і досвід

у конкретній ситуації і які дають йому змогу найефективніше здійснювати педагогічний процес у мінливих соціально-педагогічних умовах [4].

Професійне становлення молодого фахівця відбувається в певному полі, що в межах педагогічної діяльності набуває виду освітнього процесу та залежить від якісних та кількісних показників цього процесу. Згідно чинного законодавства, педагогічна діяльність – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей.

Безперервний професійний розвиток молодого педагога може здійснюватися шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, а його результати накопичуватися в електронному портфоліо педагогічного працівника. Накопичення результатів такої діяльності може бути підставою для присвоєння професійних (зокрема, часткових) та здобуття повних освітніх кваліфікацій [6].

У сучасних умовах формальна освіта поступово втрачає свою монополію на знання, адже неформальна освіта все більше надає альтернативних форм навчання та додаткових навичок, які можуть допомогти педагогам у пристосуванні до постійних трансформацій суспільства. Неформальна освіта пропонує більш гнучкий підхід до процесу навчання, забезпечуючи активну участь своїх учасників у формуванні програм навчання. Як бачимо, не менш важливою за формальну освіту у контексті розвитку молодого педагога постає саме неформальна освіта – освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [7].

«Формула» Нової Української Школи важливою умовою для загального успіху впровадження реформи вбачає створення саме умотивованого вчителя, який зможе стати агентом змін у освітянському середовищі. НУШ передбачає і реалізовує на практиці низку стимулів для особистого і професійного зростання педагогів (особливо, молодих педагогів) та збільшення кількості моделей підготовки вчителя. В першу чергу це диверсифікація форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників: курси при ІППО, семінари, вебінари, онлайн-курси, конференції, самоосвіта (тобто, визнання сертифікатів). Однією з умов успішного професійного зростання молодих педагогів є систематична робота із самоосвіти. З метою надання допомоги молодим спеціалістам щодо самоосвіти проводяться короткотермінові тематичні семінари, організуються консультації, практикується обмін досвідом їх роботи серед ровесників, а також перед старшими колегами [3].

Індивідуалізація професійного становлення та розвитку молодого вчителя, на думку Олени Пехоти, може здійснюватися на трьох рівнях: індивідуальному, особистісному та суб'єктному. Саме останнє надає молодому педагогу системи знань, раціональних прийомів самообумовленості й самореалізації, потребою і здатністю регулювати професійний саморозвиток та самоосвіту, забезпечуючи стабільність [5]. Успішній професійній адаптації та професійному розвитку молодого вчителя сприяє комплекс чинників, серед яких найбільш значущим постає створення необхідних організаційно-педагогічних та методичних умов для самоосвітньої діяльності та неформальної освіти молодих педагогів.

Однією з характеристики феномена професійного розвитку вчителів у світовому педагогічному просторі, які наводить Людмила Пуховська, є це постійний процес оптимального вибору й поєднання різних форм, методів, технологій, які є найбільш оптимальними в конкретній ситуації і в конкретному місці [8]. Саме ці параметри якнайкраще відповідають формату неформальної освіти, оскільки вона забезпечує освоєння тих умінь і навичок, які необхідні молодому педагогу для успішної здійснення своєї професійної діяльності та орієнтовані не лише на теорію, а й на практику.

Основними формами неформальної освіти професійного розвитку педагогів є: стажування, конференції, семінари, презентації, тренінги, курси, студії, майстер-класи, творчі майстерні, круглі столи, відеолекторії, об'єднання в професійні асоціації, організація спільної діяльності, публічні дискурси, участь у громадських рухах та організаціях, дистанційне навчання, онлайн-навчання, курси для отримання нової професії, виїзні навчальні заняття, тренінги особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування тощо. Визначені форми неформальної освіти накопичуються діалогічними методами: дискусії, дебати, кейс-навчання, моделювання проблемних ситуацій, портфоліо, читання, ігри (ділові, рольові), консультації, інноваційні освітні технології. Ефективність впливу зазначених форм і методів організації неформальної освіти визначається їх опорою на внутрішні потреби особистості в самоактуалізації, саморозвитку та самореалізації. Як бачимо, неформальна освіта має потенціал до інтеграції особистісного і професійного розвитку вчителів.

Одним із найбільш ефективних методів роботи щодо розвитку молодих педагогів у закладі загальної середньої освіти є коучингові технології, які передбачають індивідуальні тренування недосвідчених педагогічних працівників для досягнення значущої для них професійної мети, пошук ресурсів для мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку професійних компетентностей, освоєння передових освітніх технологій з метою отримання професійно значущого результату.

При організації роботи з молодими педагогами у закладі загальної середньої освіти слід враховувати комплекс вимог. Отже, коучинг передбачає:

- поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти,
- навчальної, практичної й самоосвітньої діяльності;
- системність, вертикальну і горизонтальну єдність освітнього процесу;
- урахування досвіду роботи, рівня підготовленості та професійних потреб педагогічних працівників тощо [9].

Методологія та засади неформальної освіти формують у педагогів активну життєву позицію, учасники самостійно визначають свої потреби й активно шукають рішення, навчаються практично і мають в основі реальні потреби, самостійно визначають навчальні потреби і оцінюють здобуті компетенції і знання.

Отже, неформальна освіта молодого педагога має бути органічним складником його професійної діяльності. Особливо важливо для молодого фахівця постає потреба у постійному розвитку, здобувати нові знання на навички, підвищувати власні компетенції задля покращення власної педагогічної діяльності. Однією з найефективніших форм такої роботи є неформальна освіта, адже вона є максимально орієнтованою на потреби молодого педагога, має зручні формати її опанування (офлайн чи онлайн, синхронно чи асинхронно), орієнтована на широкий віковий діапазон здобувачів такої освіти. Основою неформальної освіти є три засади – “вчитися в дії”, “вчитися взаємодіяти”, “вчитися вчитися” (“вчитися в дії” – отримувати знання під час практичних завдань; “вчитися взаємодіяти” – неформальна освіта передбачає роботу в групах або командах; “вчитися вчитися” – аналізувати власний досвід і з нього формувати нові знання), тож у контексті всебічного професійного розвитку молодих педагогів вона є не менш важливою, ніж формальна освіта.

Список використаних джерел

1. Антипова О.Є., Поліщук Н.М. Науково-педагогічна школа як творчий осередок залучення молодих науковців до дослідницького процесу. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир, 2018. Випуск 4 (95). С. 17–23.
2. Безсонова О. К. Професійний розвиток молодих педагогів в умовах дошкільного навчального закладу: дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.08. Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2019.
3. Гриневич Л, Елькін О., Калашнікова С. Нова Українська Школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М.Грищенка. Київ, 2016. С. 16.
4. Лосева Н.М. Педагогічна компетентність викладача. Дидактика математики: проблеми та дослідження. Донецьк, 2006. Випуск №25. С. 209–213.
5. Пономаренко Т. О. Теоретичні засади культури-відповідального управління дошкільною освітою: монографія. Луганськ: Видавництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2008.
6. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/pr/pa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 23.05.2023).
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 22.05.2023).
8. Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів : рух до концептуальної карти. Порівняльна професійна педагогіка : науковий журнал. Професійний розвиток педагогів у глобальному освітньому просторі. Київ, 2011. № 1. С. 97–106.
9. Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. К.: РА «Освіта України». 2016. № 7-8(48). С. 22–29.